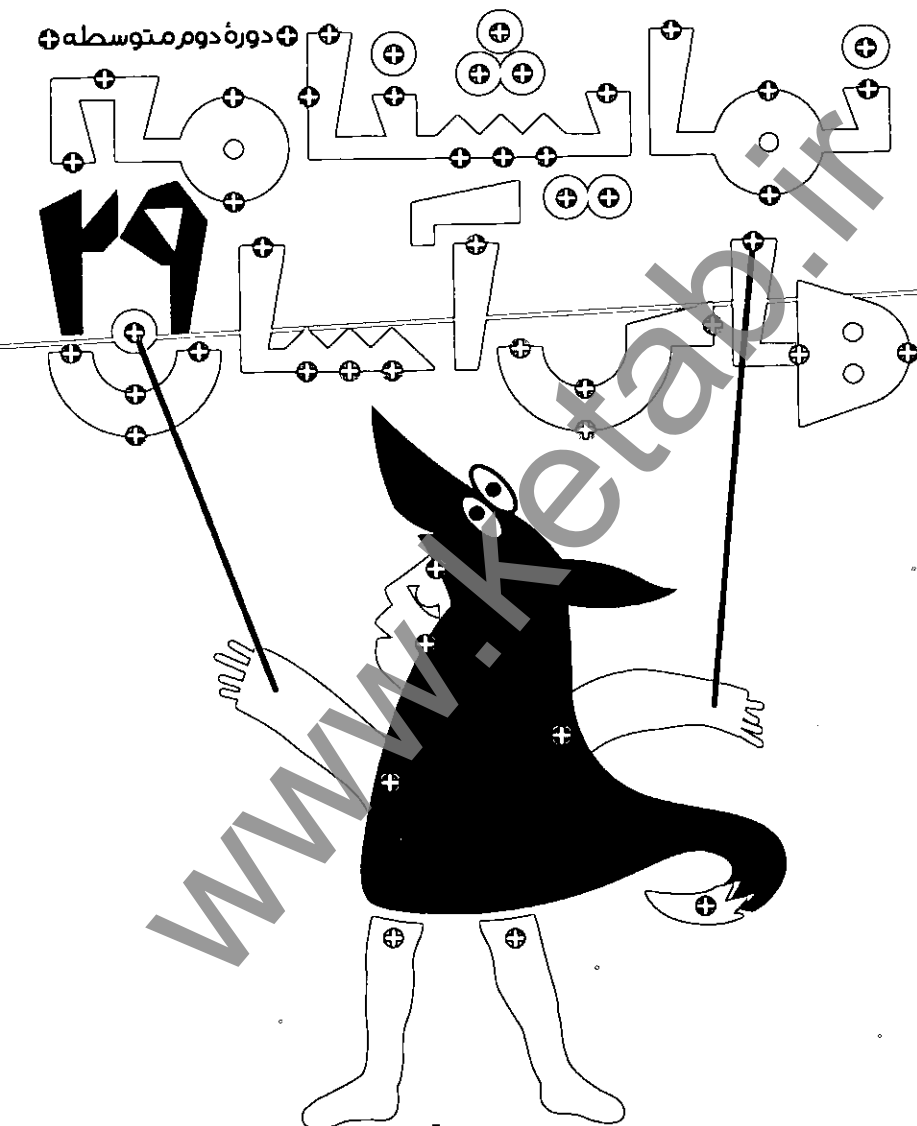

✚ برای اجرا در کلاس درس و صفحه تئاتر ✚ پنج نمایشنامه عروسکی و غیرعروسکی ✚

✚ دوره دوم متوسطه ✚

✚ حسن دولت‌آبادی ✚

انتشارات سوره مهر (وابسته به حوزه حسری)

مرکز هنرهای نمایشی

جلد ۲۹

نمایشنامه های آسان

دوره دوم متوسطه

برای اجرا در کلاس درس و صحنه تئاتر

با ارزش ترین هدیه

نویسنده: حسن دولت آبادی

تصویرگر: مونا حجتی

چاپ: سحر جعفری و لیتوگرافی: واژه پرداز اندیشه - چاپ اندیشه

چاپ اول: ۱۳۹۲

شماره گان: ۲۵۰۰ نسخه

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۷۵-۴۹۸-۲

شابک دوره: ۹۷۸-۶۰۰-۱۷۵-۴۹۸-۱

قیمت: ۱۶۹۰ تومان

نقل و چاپ نمایشنامه یا هر گونه برداشت به هر شکل، مشروط به اجازه رسمی از نشر سوره مهر است. به هر برداری نام، به هر شکل، مشروط به کسب مجوز کتبی از نویسنده خواهد بود.

عنوان و نام پدیدآور: با ارزش ترین هدیه / نویسنده حسن

دولت آبادی؛ تصویرگر: مونا حجتی

مشخصات نشر: تهران: شرکت انتشارات سوره مهر، ۱۳۹۱.

مشخصات ظاهری: ۲۹۶ ص: مصور

ISBN: 978-600-175-498-2

فروست: نمایشنامه های آسان برای اجرا در کلاس درس و

صحنه تئاتر. پنج نمایشنامه عروضی و غیر عروضی. مقطع

دبیرستان: ج. ۲۹.

موضوع: نمایشنامه کودکان (فارسی)

موضوع: نمایش کودکان و نوجوانان -- راهنمای آموزشی (متوسطه)

موضوع: نمایشنامه فارسی -- قرن ۱۴

موضوع: نمایش و آموزش و پرورش

رده بندی دیویی: ۸۱۴۲/۶۲

رده بندی کنگره: ۱۳۹۱ ب۱۷ / و ۷۶ ب۰۴۴ / PIRA

سرشناسه: دولت آبادی، حسن، ۱۳۳۵ -

شناسه افزوده: حجتی، مونا، تصویرگر

شناسه افزوده: شرکت انتشارات سوره مهر

شماره کتابشناسی ملی: ۴۳۷۷-۳۰

وضعیت فهرست نویسی: فیا

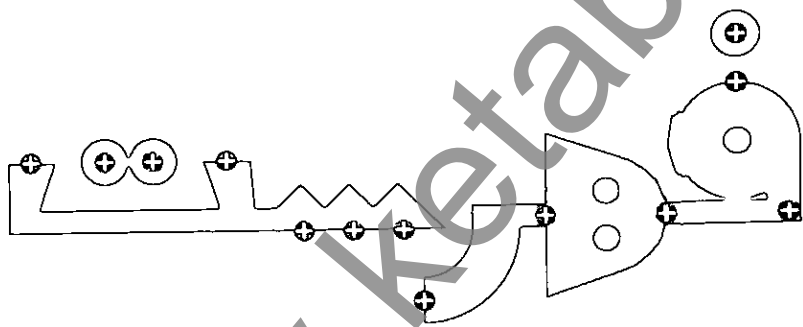
نشانی: تهران، خیابان حافظ، خیابان رشته پلاک ۳۳

صندوق پستی: ۱۵۸۱۵-۱۱۴۴

تلفن: ۶۱۹۴۲ سامانه پیامک: ۳۰۰۵۳۱۹

تلفن مرکز بخش: (پنج خط) ۶۶۴۶۰۹۹۳ فکس: ۶۶۴۶۹۹۵

WWW.SOOREMEHR.IR

پیش‌گفتار ۲ / ۹ /

پیش‌گفتار ۱ / ۱۳ /

مقدمه نویسنده / ۱۵ /

نقش هنر نمایش در آموزشگاه‌ها - دکتر فرهاد ناظرزاده کرمانی / ۲۱ /

راهنمای اجرا / ۲۷ /

برخی از انواع نمایش عروسکی / ۳۱ /

نمایشنامه «من هم آخر نمایش رو نمی‌دونم» / ۳۷ /

طرح پیشنهادی برای کارگردانی و بازیگری / ۷۵ /

تحلیل اشخاص نمایش / ۸۵ /

گفت‌وگوی پیش از اجرا / ۹۱ /

- نمایشنامه «بارش ترین هدیه» ⊕ /۱۰۵/
- طرح پیشنهادی برای کارگردانی و بازیگری ⊕ /۱۳۵/
- تحلیل اشخاص نمایش ⊕ /۱۴۳/
- گفت‌وگوی پیش از اجرا ⊕ /۱۴۷/
- نمایشنامه «بی‌گناه محکوم به اعدام» ⊕ /۱۵۱/
- طرح پیشنهادی برای کارگردانی و بازیگری غیر عروسکی ⊕ /۱۷۵/
- طرح پیشنهادی برای کارگردانی و بازیگری عروسکی ⊕ /۱۷۹/
- تحلیل اشخاص نمایش ⊕ /۱۸۳/
- گفت‌وگوی پیش از اجرا ⊕ /۱۸۷/
- نمایشنامه «جنگ نکن پادشاه! شکست می‌خوری» ⊕ /۱۸۹/
- طرح پیشنهادی برای کارگردانی و بازیگری غیر عروسکی ⊕ /۲۱۹/
- طرح پیشنهادی برای کارگردانی و بازیگری عروسکی ⊕ /۲۲۵/
- تحلیل اشخاص نمایش ⊕ /۲۲۹/
- گفت‌وگوی پیش از اجرا ⊕ /۲۳۳/
- نمایشنامه «حالا جنتی من رو می‌کنی؟» ⊕ /۲۳۷/
- طرح پیشنهادی برای کارگردانی و بازیگری ⊕ /۲۶۳/
- تحلیل اشخاص نمایش ⊕ /۲۶۷/
- گفت‌وگوی پیش از اجرا ⊕ /۲۷۱/
- معرفی مشاهیر این مجموعه ⊕ /۲۷۹/
- منابع ⊕ /۲۸۷/

پیش‌گفتار ۲

نوشتن نمایشنامه‌های آسان... از سال ۱۳۷۸ آغاز شد. سه سال طول کشید تا اولین نمایشنامه و ضامیم آن، با طرح کنونی، نوشته شد و قالب شایسته خود را به دست آورد؛ نمایشنامه‌ای با سه بخش ضمیمه که مشکلات بی‌شماری همچون سالن اجرا، دکور، لباس، زمان تمرین، و حتی نیاز به کارگردان کارآزموده را در مدارس مرتفع کرد. چون به تجربه می‌دانستم تقریباً همه مدارس کشور فاقد این امکانات‌اند. هدفم آن بود که نمایشنامه‌های مناسبی برای مدارس کشور بنویسم؛ نمایشنامه‌هایی که ضمن توجه به ضرورت‌های اعتقادی، اخلاقی، اجتماعی، علمی، و نیز رعایت تفکیک جنسیت دختر و پسر، با کمترین هزینه و در سریع‌ترین زمان ممکن، به اصلاح رفتار نسل آینده کشور بینجامد.

پس از اینکه نشر قطره ده جلد نخست این آثار را، که شامل پنجاه نمایشنامه بود، در سال ۱۳۸۵ منتشر کرد، استقبال آغاز شد و کتاب‌ها به چاپ چهارم رسید. اجرای فراگیر این نمایشنامه‌ها در مدارس، جشنواره‌های دانش‌آموزی، و نیز دیگر جشنواره‌های کشور، همچنین اجرای عمومی این آثار توسط گروه‌های حرفه‌ای مؤید توفیق این اقدام است. گفتنی است بعضی از خانواده‌ها، برای تقویت و اصلاح برخی رفتارهای فرزندانشان، در منازل، به اجرای این نمایشنامه‌ها می‌پردازند.

در پاسخ به کارگردان‌هایی که این نمایشنامه‌ها را خارج از فعالیت‌های مدرسه‌ای اجرا می‌کنند و درباره علت کم بودن حجم برخی از نمایشنامه‌ها می‌پرسند اعلام می‌نماید، بر اساس عنوان کلی کتاب‌ها، کوشش کردم از گسترش اکثر این آثار خودداری کنم. به این ترتیب، برخی از این آثار برای اجرا در خارج از مدرسه نیازمند گسترش خواهند بود؛ مثلاً نمایشنامه «وقتی ماهی غرق می‌شود»، که پیش از این در جلد ۲ به چاپ رسیده بود، برای اجرای عمومی خارج از مدرسه - با کارگردانی دخترم - گسترش یافت و با همان گستردگی بار دیگر چاپ شده است.

اینک، پس از یازده سال تلاش پی‌گیر، صد و پنجاه نمایشنامه در سی جلد فراهم آمده و بخش جدید «طرح پیشنهادی برای کارگردانی و بازیگری عروسکی» هم به آن افزوده گردیده است. ده جلد از این مجموعه چاپ مجدد همان جلدهای پیشین است که با ویراست جدید منتشر می‌شود.

بسیار خرسندم که به چنین توفیقی دست یافته‌ام. اما، در کنار این خرسندی، انتظار می‌رود نهادهای فرهنگی ذیربط، به‌ویژه وزارت آموزش و پرورش، که بدون صرف کمترین هزینه اصلی‌ترین مصرف‌کننده این

آثار است، از حمایت‌های معنوی و مادی خویش دریغ نورزد. کمترین حمایت‌ها را این وزارت‌خانه ممانعت از تکثیر و کپی این نمایشنامه‌هاست؛ که متأسفانه در حال حاضر این مهم رعایت نمی‌شود. از اولیای محترم آموزش و پرورش و مدارس و دانش‌آموزان انتظار دارم، برای رعایت حقوق شرعی و قانونی نویسنده، از کپی کردن کتاب به هر شکل خودداری کنند.

از ریاست محترم نشر سوره مهر، جناب آقای محمد حمزه‌زاده، و مدیر محترم تولید، جناب آقای جواد یزدان‌پناه، و همکاران آگاه و دقیقشان خانم‌ها اکرم درخوسشت‌گنک، مدینه مؤمنی، ابراهیم کاشانی و همکارانشان بسیار سپاس‌گزارم.

نیز جا دارد از دوست و همکار فرهیخته، استاد محترم، خانم سیمین امیریان، برای همه همکاری‌های بی‌دریغشان، به‌ویژه نگارش بخش کارگردانی عروسی آثار؛ فرزندان مهربانم، عاتکه و حسین و آیدا، برای همکاری‌های همه‌جانبه؛ همه مربیان، معلمان، هنرمندان، و والدین عزیزی که به صورت حضوری و تماس‌های تلفنی با حمایت‌هایشان مرا مرهون محبت خویش کرده‌اند؛ صمیمانه سپاس‌گزارم. کلمات پاسخ‌گوی مهریانی این عزیزان نیست.

حسن دولت‌آبادی

پیش‌گفتار ۱

اولین تئاتری که در کلاس بازی کردم بخشی از نمایشنامه هملت، نوشته نویسنده نامدار جهان، ویلیام شکسپیر، بود که در یکی از کتاب‌های درسی چاپ شده بود. سال اول دبیرستان بودم و فقط چند ماه از فعالیت‌های تئاتری من، بیرون از دبیرستان، می‌گذشت. اجرای آن قطعه بدون آگاهی و شناخت و حتی بدون مطالعه کامل اثر انجام شد و من کمبودهای چنین اجرایی را احساس می‌کردم. پس از آن نیز نبود نمایشنامه‌های مناسب اجرا در دبیرستان همچنان برایم مشهود بود. سال‌ها بعد، که مربیگری و کارگردانی تئاتر کودکان زیر شش سال تا دانش‌آموزان دبیرستانی را عهده‌دار شدم و با تدریس در مقطع کارشناسی در خدمت مربیان آموزش

و پرورش چند استان بودم، همواره با این کمبود جدی مواجه گردیدم. واقعیت این است که حتی امروز، که تعداد قابل ملاحظه‌ای نمایشنامه تولید شده است، به دلایل گوناگون، بسیاری از این آثار در مدارس امکان اجرا نمی‌یابند. از این دلایل می‌توان به ناهمخوانی آثار با مقدرات مدارس و محدودیت امکانات و مقررات و وقت در آموزشگاه‌ها اشاره کرد. البته دلیل اصلی دیگری هم وجود دارد و آن ناآشنایی اکثر مربیان و دبیران محترم و نیز دانش‌آموزان عزیز علاقه‌مند با نحوه تولید تئاتر است.

موانع موجود مرا بر آن داشت تا به نوشتن این مجموعه برای مقاطع ابتدایی، راهنمایی، و دبیرستان اقدام کنم؛ مجموعه‌ای که علاوه بر متن نمایشنامه مقدمات ضروری اجرای تئاتر را هم در بر دارد. نگارش صد و پنجاه نمایشنامه را با همین ویژگی در سی جلد در نظر دارم که امیدوارم به مدد حضرت حق تعالی با شایستگی به انجام رسد. جا دارد ارادتم را حضور استاد محترم جناب آقای دکتر فرهاد ناظرزاده کرمانی برای استقبال بسیارشان از این مجموعه و نیز در اختیار نهادن مقاله هوشمندانه «نقش هنر نمایش در آموزشگاه‌ها» ابراز دارم.

از لطف بی‌دریغ پسر و دختر مهربان و فهیم و سخت‌کوشم، حسین و عاتکه عزیز، که در آماده‌سازی همه مجلدات این مجموعه با من هم‌فکری و همکاری بسیار کردند صمیمانه تشکر می‌کنم. برای تشکر از این همه لطف و مهرورزی کلمات دیگری نیافتم.

مقدمه

جهان امروز به سرعت در حال تغییر است. نگرانی عمده چنین جهانی گم شدن هویت است. سرعت توسعه فرهنگ فردی و اجتماعی نگرانی‌هایی برای جوامع فراهم آورده است. جامعه‌ای که از سرعت لازم برای این دگرگونی بی‌بهره باشد ناچار خواهد شد فاصله ایجاد شده بین افراد و ارزش‌های خودی را بپذیرد و به القایات بیگانه دل ببندد. به همین علت، شناختن نیازهای اساسی اجتماع و یافتن راه‌های شایسته برای رفع آن نیازها ضروری است. بهره‌گیری اصولی از این شناخت در برنامه‌ریزی‌های اوقات فراغت باعث تقویت روحی و بروز خلاقیت دانش‌آموزانی خواهد شد که شخصیت آن‌ها در حال شکل‌گیری است و نسل آینده را برای تبدیل شدن به شهروندی آگاه و مسئولیت‌پذیر آماده می‌کند. این برنامه‌ریزی

نه تنها توفیق فعالیت‌های آموزشی دانش‌آموزان را افزایش خواهد داد، که بستر را برای ایجاد جامعه مطلوب آینده فراهم خواهد ساخت. در غیر این صورت و در صورت پرداختن صرف به علوم، آنان مجذوب تنوع علوم جهانی خواهند شد و شکاف عمیقی بین آن‌ها و جامعه خودی به وجود خواهد آمد. برنامه‌ریزی برای اوقات فراغت به هیچ وجه به معنی پُر کردن بی‌هدف وقت نیست. بلکه، در عین توجه به همه موارد یادشده، باید متوجه حفظ و توسعه فرهنگ ملی و ایجاد شرایط برای دستیابی به فرهنگی جهانی باشد؛ به صورتی که نه تنها فرهنگ ملی تحقیر نشود، که موجبات مباحثات افراد جامعه را فراهم آورد و به این پرسش که «من کیستم؟» یا «که می‌خواهم باشم؟» پاسخ دهد. و تاثیر یکی از فعالیت‌های محبوب و مؤثر برای چنین برنامه‌ریزی‌ای است.

به استناد تاریخ نمایش، انسان از زمان اندیشیدن و جست‌وجو برای یافتن علت وقوع اتفاقات پیرامون خویش به «نمایش» نیز پرداخت. او به وجود نیروهای فراتر از توان محدود خود واقف شد و کوشید، به مدد نمایش، از فردیت خویش خارج شود و با حضور در تلاشی جمعی «اجتماع» را به رسمیت بشناسد و از طریق نمایش ارزش‌ها و اهداف خود را تقویت کند. پس، نمایش را به امکانی برای آموختن و آموزش دادن بدل ساخت. اما این‌ها همه قابلیت‌های نمایش نبود. آنچه نمایش برای آدمی به ارمغان آورد رسیدن به نوعی پالایش و زدودن کاستی‌ها و کژی‌های روحی و رفتاری بود. بعدها، که در یونان از دل نمایش‌های اولیه تاثیر به وجود آمد، تزکیه نفس حاصل اصلی تاثیر شناخته شد. ارسطو، فیلسوف یونانی و نخستین منتقد هنر در جهان، در کتاب فن شعر، حاصل تاثیر را رسیدن به کاتارسیس یا تزکیه نفس برشمرد. اهمیت تاثیر در یونان قرن پنجم

پیش از میلاد بدان پایه بود که عالی‌ترین مقامات اجتماعی و دینی آتن مسئولیت جشنواره‌های مهم آتنی را بر عهده داشتند و بلندمرتبه‌ترین متفکران آن اجتماع در مقام نویسنده و کارگردان به تولید آثار عمیق و هوشمندانه پرداختند؛ آثاری که، پس از گذشت قرن‌ها، هنوز در سراسر دنیا اجرا می‌شود.

نمایش و پس از آن تئاتر در طی زمان تغییرات اساسی یافت، اما همواره اهداف مشترکی را پی می‌گرفت که عمده‌ترین آن‌ها عبارت‌اند از:

- تلاش برای دانستن آنچه وجود دارد و دانش محدود بشر هنوز آن را کشف نکرده است.

- حضور در فعالیتی جمعی، بنابر ضرورت‌های اعتقادی و معیشتی، برای جداسازی انسان از فردیت خودخواهانه و پیوند او به هستی، برای احترام نهادن به حقوق دیگران و شناسایی موقعیت فرد در اجتماع
- آموزش ارزش‌های مورد توجه جوامع و تقویت روحیه احترام به اجتماع
- تمیز راستی‌ها از ناراستی‌ها، با الگو قرار دادن قهرمان، به منظور اصلاح جامعه

به این ترتیب، تئاتر تعلق انسان هوشمند را که از کودکی و به طور غریزی با نمایش مانوس بود، استمرار بخشید و به کسب شناخت لازم ترغیب کرد. حتی با ظهور سینما و تلویزیون هم تئاتر قابلیت و تأثیر خویش را از دست نداد و با شناخت ضرورت‌های جهان معاصر قالب‌های نوینی را برگزید و با توانایی بیشتر به حیات خویش ادامه داد.

گرچه از گذشته تا امروز اهداف گوناگونی باعث توجه به تئاتر شده است، در نگاهی کلی می‌توان همه آن‌ها را در یک هدف جامع، یعنی آموزش، خلاصه کرد.

روان‌شناس آگاهی گفته است: «آدمی از آغاز تولد تا مرگ نیازمند نوازش است و در طول عمر او فقط شکل این نوازش تغییر می‌کند.» اگر این نیاز در کودکی با کشیدن دست بر سر او تأمین می‌گردد، در بزرگسالی با توجه کردن به او در عرصه‌های علمی و هنری و ورزشی و حتی امور جاریه زندگی این نیاز برطرف می‌شود. تاثیر از امکانات بسیار مناسبی برای بروز فعالیت‌های فردی شایسته، تشویق شدن اصولی، تخلیه انرژی، و مورد توجه قرار گرفتن برخوردار است.

هر کس به اندازه دروئیات، آموخته‌ها، و مایه انسانی‌اش دایره‌ای فرضی از جهان برای خود تعیین می‌کند. تاثیر به اجتماعی کردن این فردیت یاری می‌رساند. گسترش همکاری جمعی، پیوستگی، آشتی خواهی، صلح‌جویی، تقویت حس برادری، ایجاد علاقه به کار، شناخت و دریافت زبان حال و شیوه زندگی، پاسداری از حکمت و اراده و خواست، و غنای همه ابعاد وجودی خویش از راه بازشناسی هویت از دیگر قابلیت‌های تاثیر است.

فعالیت‌های فرهنگی، به‌ویژه تاثیر، می‌تواند مردمان نسلی را برای مقابله روشن‌بینانه با مسائل و مشکلات موجود و آینده‌توانا سازد و به نوجوانان و جوانان یاری دهد پرسش‌های واقعی و پرمایه و عمیق را مطرح کنند و طرح‌های روشن و اطمینان‌بخش برای بهروزی بخواهند و در اختیار گیرند. عرضه دلایل زندگی به جوانان علتی غایی است و دیگر علت غایی را در بر می‌گیرد.

اما تاثیر آموزش و پرورش شرایط ویژه خود را دارد. مدرسه، که دومین اجتماع خاص بعد از خانه است، حساس‌ترین محل برای فراگیری رفتارهای اجتماعی و کاربردی کردن علوم با هدف بهبود کیفیت زندگی است. به همین علت، توجه به این تلاش فرهنگی و هنری خاص، به موازات آنچه

مدرسان و مربیان محترم در کلاس‌ها آموزش می‌دهند، اهمیت ویژه‌ای دارد. واقعیت این است که حجم و اهمیت دروس فرصت پرداختن به رفتارهای اجتماعی دانش‌آموزان را کاهش می‌دهد.

مشارکت در فعالیت‌های جمعی، مسئولیت‌پذیری، شناخت حقوق خود، احترام به حقوق دیگران، و آموزش امور اعتقادی و کاربردی زندگی را باید در فعالیت‌های جمعی خارج از کلاس جست‌وجو کرد و چنان که اثبات شده است، یکی از راه‌های کوتاه دستیابی به این رفتارها پرداختن به فعالیت‌های تئاتری است. همه امور مهم حتی دروس علمی را می‌توان از طریق تئاتر آموزش داد.

ائمه معصوم ما نیز بر اهمیت و تأثیر آموزش از طریق نمایش وقوف کامل داشته‌اند. نشان دادن طریقه صحیح وضو گرفتن توسط امام حسن^(ع) و امام حسین^(ع) به پیرمردی که درست وضو نمی‌گرفت و نمایاندن روش صحیح نماز خواندن توسط حضرت علی^(ع) به اجتماع حاضر در محضر رسول گرامی اسلام نمونه‌هایی از این بذل توجه است. قرآن کریم نیز، برای تأثیر بیشتر کلام وحی، از داستان و درگیری نیروهای خیر و شر بهره بسیار برده است.

می‌توان از فارغ‌التحصیلان تئاتر دانشگاه‌ها برای تولید تئاتر در آموزش و پرورش یاری جست. استقبال دانش‌آموزان از این فعالیت‌ها، وجود بیش از دو هزار کانون و مرکز فرهنگی و هنری معتبر چون کانون پرورش فکری، در اختیار داشتن ساختمان مدارس و کلاس‌های آن، و مهم‌تر از همه وجود حدود نوزده میلیون دانش‌آموز شرایط مطلوب را برای این فعالیت در آموزش و پرورش فراهم آورده است. به نظر می‌رسد حلقه مفقوده این زنجیر برنامه‌ریزی اساسی و درازمدت است.

آثار این جلد، که پنج نمایشنامه از صد و پنجاه نمایشنامه و ضامم آن است، بر اساس شناخت این نیازها فراهم آمده است. این مجموعه سی جلدی بر آن است که امکان اجرای نمایشنامه‌ها را در کلاس‌های مدارس فراهم آورد. بسیار کوشش شده است آثار فانتزی خاصی که در قالب‌های غیر انسانی نوشته شده است بر ادبیات ارزشمند کهن ایران متکی باشد و اجرای آن‌ها با حداقل امکانات ممکن شود.

به دلیل ناآشنایی اکثر مربیان و معلمان عزیز با کارگردانی، «طرح کارگردانی و بازیگری عروسکی» و «کارگردانی و بازیگری غیرعروسکی» هر نمایش پیشنهاد شده است. علاوه بر این، در بخش «تحلیل اشخاص نمایش»، شخصیت‌های هر اثر به اختصار تحلیل شده است و در بخش مستقل «گفت‌وگوی پیش از اجرا»، متناسب با تم هر اثر، جملاتی از متفکران جهان انتخاب و ارائه شده است تا، به استناد جمله حضرت علی^(ع) که فرمود: «فراگیر حکمت و فرائگی را از هر کس که آن را برای تو آورده و بنگر به آنچه گوید و نگاه نکن به آن کس که گوید»،^۱ قبل از اجرای هر اثر فرصت بحث متنوع و همه‌جانبه با دانش‌آموزان تماشاگر فراهم شود. به اصول کلی مربوط به اجرای تئاتر، به‌ویژه آثار این مجموعه، نیز در بخش «راهنمای اجرا» پرداخته شده است.

امید است این اقدام فرهنگی به تقویت بنیه علمی دانش‌آموزان و جهت دادن به شخصیتشان به منزله یک شهروند موفق یاری رساند.

حسن دولت‌آبادی

۱. عبدالواحد بن محمد آمدی (گردآورنده)، غرر الحکم و درر الکلم آمدی^(ع)، جلد دوم، سید هاشم رسولی محلاتی، دفتر نشر فرهنگ اسلامی، ۱۳۷۷.

نقش هنر نمایش در آموزشگاه‌ها

هنر نمایش که به سبب پُرمایگی، پیچیدگی، و گستردگی «تهادی» اجتماعی، فرهنگی، ارتباطی، آموزشی، پرورشی، تفریحی، هنری، و ... به شمار رفته یکی از پدیده‌ها و آفرینشگری‌های شگرف کلان، و شایگان انسان است. و از این روی است که از زمان فیلسوفان یونان باستان، به‌ویژه ارسطو در سدهٔ چهارم پیش از میلاد، تا زمان حاضر، بیش و کم، در همه‌جای جهان بسیاری از اندیشمندان و آموزگاران زبان به ستایش هنر نمایش (تئاتر = تماشاگان) گشوده‌اند و پیرامون توانش‌ها و گنجایش‌های آن و انسان، که این هنر یا نهاد ژرف و گسترده را پدید آورده، به فراخور، سخن رانده‌اند و قلم زده‌اند.

هنر نمایش فطری نوع بشر است و توانش‌ها و گنجایش‌های آفریدن و یا فریافت آن در سرشت همهٔ انسان‌ها نهفته. از این روی همهٔ قوم‌ها و جامعه‌ها، به سبب انسان بودن و فطری بودن هنر نمایش، ریختارها و گونه‌هایی از آن را پدید آورده‌اند. لیکن از نظر چنداچون پدیدآوری، ارزشمندی و رواج هنر نمایش، میان قوم‌ها و جامعه‌ها، تفاوت بسیار است. و به باور شماری از اندیشمندان و فرزندگان، هر قوم و جامعه‌ای - یا هر ملت و کشوری - به اندازهٔ شایستگی‌ها و ارزشمندی‌های فردی و جمعی خود توانسته است هنر نمایش را به پُرریشگی و شکوفایی و رواج برساند؛ تا جایی که با بررسی و ارزیابی چنداچون هنر نمایش نزد هر قوم و جامعه یا ملت و کشوری تا اندازه‌ای می‌توان به شایستگی‌ها و ارزشمندی‌های فردی و جمعی آنان پی برد. به همین دلیل است که برخی از صاحب‌نظران گفته‌اند برای شناخت فرهنگ و تمدن هر حوزهٔ جغرافیایی - فرهنگی ضرورت دارد نمایش در آن حوزه بررسی و پژوهش شود و شماری - شاید به طنز - توصیه کرده‌اند که اگر به کشور بیگانه‌ای مسافرت می‌کنید و وقت چندانی برای فهمیدن وضع و حال مردم آن کشور ندارید، در آنجا دست‌کم به تماشای چند نمایش بروید!

هنر نمایش کارویژه‌ها و بهره‌آوری‌های گوناگون و ارزشمندی دارد و در بسیاری از پژوهش‌های وابسته به گفتمان روان‌شناسی، جامعه‌شناسی، آموزش و پرورش، ارتباط‌شناسی،... و اقتصادشناسی، به فراخور خود، از کارآمدی‌ها و بهره‌رسانی‌های هنر نمایش به فراوانی سخن گفته‌اند و حتی اشاره‌ای کوتاه به چند مورد از آن‌ها نیز در تنگ‌میدانی این نوشتار نمی‌گنجد.

هنر نمایش نمودار سازندهٔ انسان است و هستی و باشندگی او. آینه‌ای

است که انسان در برابر هستی خود آفریده تا در آن خود و دیگران و جامعه و طبیعت را بهتر و روشن تر تماشا و نقد کند و از این رهگذر به شناسایی بهتر و روشن تر از خود و دیگران و جامعه و طبیعت فرارسد. حاصل این جریان دانایی و فرزانی است. و جای این یادآوری:

آینه گر عیب تو بنمود راست خود شکن، آینه شکستن خطاست! کارویژه‌ها و بهره‌آوری‌های هنر نمایش از هر جنبه و در هر گفتمان (روان‌شناسی، جامعه‌شناسی، اقتصادشناسی، و...) دوجانبه است. یعنی این هنر هم برای نمایش‌سازان (نمایشنامه‌نویسان، بازیگران، طراحان صحنه و چهره و لباس، کارگردان و...) کارآمد و بهره‌رسان است و هم برای دریافتگران (خوانندگان نمایشنامه و تماشاگران نمایش). به همین سبب است که در همه کشورهای توسعه‌یافته جهان بالیدگی و گستردگی و رواج این هنر یکی از آماج‌ها و آرمان‌های کانونی برنامه‌های اجتماعی و فرهنگی به شمار رفته است؛ به‌ویژه آنکه این هنر در برنامه آموزشی و پرورشی دبستان‌ها و دبیرستان‌ها جای گرفته است.

امروزگار در بیشتر دبستان‌ها و دبیرستان‌های کشورهای که به توسعه‌یافتگی - و به‌ویژه به توسعه فرهنگی - بها داده‌اند هنر نمایش آموزانده و آموخته می‌شود. در آن دبستان‌ها و دبیرستان‌ها فضاها و امکان‌ها و کارافزارهای هنر نمایش تهیه شده است و آموزگاران و دبیران این هنر به کار گرفته شده‌اند.

جای یادآوری است که استفاده از شگردها و شیوه‌های هنر نمایش در آموزش شماری از درس‌ها کاربردی گسترده یافته که آموزش زبان نمونه برجسته‌ای از آن است و در این زمینه کتاب‌های درسی فراوانی تألیف شده است.

از هنر نمایش نه تنها هنگام آموزش رسمی و مستقیم بهره گرفته می‌شود، که هنگام آموزش غیرمستقیم نیز؛ برای نمونه می‌دانیم که زیاده‌روی در مصرف آب و برق و بنزین یا ریختن زباله بر کف کوچه و خیابان... یا آلوده‌سازی هوا به زیان همگان است و در نهایت زندگی همه را سخت و تلخ می‌کند. حال اگر این اندیشه با کاربرده شگردها و شیوه‌های هنر نمایش نمودار گردد، بر مخاطبان تأثیر بیشتری می‌گذارد. بسیاری از روان‌شناسان بر این باورند که مردم، به‌ویژه کودکان و نوجوانان، هنگامی که پیامی را در جریان هنر نمایش دریافت کنند، بهتر به آن گوش می‌سپارند. در این زمینه هنر نمایش به شیرینی‌ای تشبیه شده که داروساز در دارو جای می‌دهد تا بیماران به خوردن آن رغبت بیشتری پیدا کنند.

هنر نمایش نمودارسازی و نقد و ارزیابی زندگی فردی و اجتماعی است. در این هنر شخصیت‌هایی نمودار شده‌اند که گفتار و رفتار آنان سبب پدید آمدن رویدادهای فردی و اجتماعی می‌شود. از این نظر هنر نمایش، به‌ویژه در دبستان‌ها و دبیرستان‌ها، به پیدایش دانایی و هشیاری فردی و اجتماعی دامن می‌زند.

هنر نمایش را نهادی ارتباطی دانسته‌اند و این ارتباط چندجانبه است. از سویی نمایش‌سازان را به هم مربوط می‌سازد و از سوی دیگر دریافتگران را. نمایش‌سازان هم با یکدیگر و هم با دریافتگران ارتباط می‌یابند و دریافتگران نیز همچنین.

در نهایت این نکته گشوده می‌شود که سرنوشت ما آدم‌ها به هم مربوط است و ما اعضای یک پیکریم. از این روی باید خودپرستی را کنار می‌گذاریم و مدارا و دوستی را جانشین آن کنیم... و رفاه، امنیت، آزادی، و شادمانی

ما در گرو رفاه و امنیت و آزادی و شادمانی دیگران است. و خوشبختی انسان راه حل فردی ندارد! و این نکته‌ای است که به‌ویژه در نمایشنامه‌های تاریخی با برجستگی بیشتری نمودار شده است.

جای یادآوری است رویدادهای تاریخی در آینه هنر نمایش جلوه روشن‌تر و پرمعناتری می‌یابند. از این روی است که در آموزش تاریخ در دبستان‌ها و دبیرستان‌ها از نمایشنامه و نمایش‌های تاریخی استفاده فراوانی شده است.

هنر نمایش سرگرم‌ساز است و یکی از رسانه‌های پرمایه برای گذر اوقات فراغت. هنر نمایش اوقات فراغت را بهره‌آور و غنی و سرشار می‌سازد و نکته دیگر اینکه هنر نمایش، همان‌گونه که از نامش برمی‌آید، هنر است و دارای همه کارآمدی‌ها و ارزندگی‌های یک هنر، و هنر افزون بر مایه‌های ارزشمند دیگر، دربردارنده پی‌بادهای زیباشناسی است. هنر ما را به دنیای زیبایی‌ها می‌رساند و به ما می‌مورد که «زیبایی حقیقت است و حقیقت زیبایی!»...

باری، آموزش و گسترش هنر نمایش در دبستان‌ها و دبیرستان‌ها کاری بایسته و ارزشمند است.

جای خوش‌وقتی است که آقای حسن دولت‌آبادی در این زمینه، که در ایران پیشینه چندان ژرف و گسترده‌ای ندارد، به سهم خود کوشیده و گامی پیش گذاشته و زمینه‌ای آغازین فراهم کرده است. جای دارد از ایشان سپاس‌گزاری کنیم.

دکتر فرهاد ناظرزاده کرمانی

مترجم، نمایشنامه‌نویس،

استاد گروه هنرهای نمایشی

دانشکده هنرهای زیبا - دانشگاه تهران